

Korai Magyar Történeti Lexikon. (9-14. század)[Lexicon de istoria timpurie maghiară. (secolele IX-XIV)], Akadémiai Kiadó, Budapest, 1994. 753 p. Editor șef Kristó Gyula, editori Engel Pál, Makk Ferenc.

Volumul de față este o realizare importantă a medievisticii maghiare. Redactarea a fost coordonată de școala din Szeged, reprezentată de editorii Kristó Gyula și Makk Ferenc. Bineînțeles că volumul de față este rodul colaborării specialiștilor din toate ramurile de cercetare și din toate centrele medievisticii din Ungaria.

Într-un interviu despre lucrările de editare a dicționarului, acordat cu doi ani înaintea apariției, Kristó Gyula a dezvăluit originile ideii redactării acestui volum (*Aetas*, 1990, nr. 3, pp. 157-61). Inițial, proiectul era elaborat în comun de Academiiile țărilor foste socialiste, la începutul anilor '80 și viza elaborarea unei enciclopedii de istorie medievală timpurie a țărilor și popoarelor din Estul și Sud-Estul Europei. Astfel, a apărut un asemenea volum în Polonia și, mai târziu, lucrarea de față. Modificarea esențială a acestui proiect este doar renunțarea de la stilul de enciclopedie (din motive economice), rămânând doar un dicționar. Totuși, editorii au lăsat în structura volumului anumite caracteristici care tind spre o enciclopedie. Articolele sunt ierarhizate, fiind prezente câteva abordări sintetice, cum ar fi *Istoria Ungariei*, care este detaliată prin articole cu teme specifice, cum ar fi trimiterea la cuvântul *nobil*. La rândul lor, și aceste articole sunt detaliate, ca în cazul amintit al nobilimii: *Serviens regis; Praedialis; Barones*.

Dicționarul rezultat conține în jur de două mii de articole, scris de 170 de autori din Ungaria, dar și din țările vecine. Alegerea articolelor este foarte bine concepută: sunt tratate independent fiecare suveran maghiar din epocă, fiecare comitat, episcopat, arhidiaconat, orașele, familiile nobiliare, persoanele mai importante. Aceste titluri sunt completate cu noțiunile economice, sociale, culturale și instituțiile politico-administrative, precum și cele bisericești din aceea vreme. Pentru a oferi o imagine cât mai complexă asupra epocii sunt alcătuite liste despre deținătorii celor mai importante dregătorii, episcopate, tabele genealogice ale dinastiilor maghiare și vecine, precum și lista papilor și patriarhilor din Constantinopol și suveranilor celor mai importante țări europene. Sunt foarte valoroase articolele care tratează legăturile Ungariei cu principalele state și foruri ale lumii medievale europene, ca de exemplu: *Legături între papalitate și Ungaria; Legături anglo-maghiare; Legături germano-maghiare* etc. Nivelul informativ al articolelor (în special al celor care se ocupă de orașe) este ridicat de includerea a 50 de hărți și planuri. Ideea de bază a selectării acestor articole era aceea de a oferi cunoștințe cuprinzătoare despre epocă, vizând în primul rând pe specialiști, oferind o posibilitate de a identifica stadiul actual al cercetărilor în diferitele domenii ale medievisticii. Astfel, editorii au cuprins toate temele și obiectivele referitoare la teritoriul Ungariei medievale, afirmând că practicarea cercetărilor medievistice trebuie să țină cont totdeauna de realitățile vremii.

Articolele reflectă în majoritatea cazurilor poziția istoriografiei maghiare, în cazul divergențelor prezentând toate opiniile științifice importante. Astfel, și în problemele disputate între istoriografia maghiară și cea a țărilor vecine sunt prezentate argumentele părții contrare. Continuitatea daco-romană este tratată într-un articol independent, destul de consistent, fiind prezentat într-o viziune istorică evoluția problemei. Sunt tratate lucrările lui A. Philippide, M. Friedwagner, D. Protase, C. Daicoviciu, A. Ambruster, C. C. Giurescu, I. I. Russu, precum și ale cercetătorilor din Ungaria și alte țări, începând cu W. Tomaschek, R. Roesler până K. Horedt (*Siebenbürgen im Frühmittelalter*. Südosteuropa

Jahrbuch, 17, 1986) și G. Vékony. Articolul *Transilvania* este scris de Benkő Elek, prezentând succint istoria și problematica cercetării acestui teritoriu din secolele IX-XIV. Pe lângă articolele care tratează așezările transilvane mai importante, sunt demne de menționat acelea care se ocupă cu *secuții*, *sașii* sau cu anumite zone din Transilvania cum ar fi *Țara Bârsei*. Pentru cercetătorii români pot fi interesante articolele: *Țara Românească; Moldova; Legături româno-maghiare și Români*.

Autorii articolelor sunt cei mai buni cunoscători ai temei respective, fiind clară intenția editorilor de a atinge un nivel științific cât mai ridicat. Temele mai intens cercetate au fost împărțite în mai multe articole, iar cele care au fost neglijate sau astăzi nu mai au referent sunt alcătuite pe baza bibliografiei. Desigur, diferența nivelelor de cercetare a anumitor teme, precum și colaborarea unui mare număr de autori face ca imaginea obținută să fie eterogenă. Însă este atins scopul principal al lexiconului: prezentarea cât mai fidelă a nivelului actual al cercetării, oferind un punct de plecare pentru investigații ulterioare. Acest fapt este înlesnit de prezentarea unei bibliografii minime la sfârșitul articolelor.

Desigur, un dicționar de asemenea proporții nu poate satisface toate pretențiile dar cu siguranță el se constituie într-un foarte util instrument de lucru, recomandat celor interesați în istoria medievală a Transilvaniei.

Szöcs Péter Levente

Adrian Andrei Rusu, *Ctitori și biserici din Țara Hațegului până la 1700*, Satu Mare, Editura Muzeului Sătmărean, 1997, 386 p. + 16 pl.

Reputatul istoric medievist Adrian Andrei Rusu a dat la iveală recent o lucrare așteptată și anunțată indirect de câțiva ani, grație seriei bogate de studii parțiale dedicate temei. Țara Hațegului a intrat în atenția cercetării sistematice – după unele timide strădanii de secol XIX și interbelice – abia prin eforturile întreprinse de Radu Popa și de elevii săi, începând cu anii '70 ai secolului nostru. În urma acestor cercetări a rezultat o monografie de excepție – ca și cea dedicată Maramureșului – și care tratează global chestiunile zonei în secolele XIII-XIV, cu ușoare reverberații până spre 1450. Însă cercetările complexe întreprinse în ultimele 2 decenii au dovedit că abordarea globală, în monografii vaste, a regiunii după veacul XV devine anevoioasă, chiar imposibilă, pe măsura înmulțirii surselor. Istoricul A. A. Rusu a înțeles între primii că este nevoie, încă o lungă perioadă de timp, de abordări parțiale, de rezolvarea unor chestiuni speciale pentru a lămuri trecutul uneia dintre cele mai reprezentative nuclee de viață românească din Evul Mediu. În această viziune se înscrie tratarea exhaustivă – în limitele cunoștințelor de acum – a vieții religioase și bisericesti din această regiune bine delimitată, până la 1700.

Lucrarea, în afara părților introductive și de încheiere și a bogatelor anexe, cuprinde două secțiuni importante, anume Ctitorii și Bisericile. Secțiunea dedicată ctitorilor tratează în primul rând problema elitei românești hațegane, îi relevă vechile origini cneziale, subliniază procesul transformării cnezimii în nobilime, statutul acestei nobilimi și integrarea sa în structurile oficiale ale regatului. Multe pagini sunt dedicate aici istoriei religioase a acestei elite, integral ortodoxe la început, influența și presiunea catolicismului, înființarea comunităților catolice de “oaspeți” spre finalul secolului XIII, politica regelui Ludovic I, impactul avansării și al atacurilor otomane, rolul conciliului de la Ferrara-Florența, franciscanii, onomastica și confesiunea, Reforma și penetrația sa în variantă